

τὴν ἐμπρέπουσαν σοβαρότητα τῶν δημοσίων πράξεων καὶ τὴν ἐν αὐταῖς καθιερωμένην γλῶσσαν».

Συζητήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις.—Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα προέκάλεσε μακροτάτας καὶ θυελλωδεστάτας συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ. Ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν βουλευτῶν—μόνον 19 ἐξ αὐτῶν ὑπεστήριξον τὴν δημοτικὴν, ἐξ ὧν καὶ ὁ ποιητὴς Λ. Μαβίλης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀγόρευσις ἔμεινεν ἱστορικὴ—ἦσαν τεταγμένοι ὑπὲρ τῆς προστασίας διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς καθαρευούσης. Καὶ ἡ κοινὴ δὲ γνώμη, πρωτοστατούντων τῶν φοιτητῶν, ἠξίωσε τὴν ἀναγραφὴν σχετικῆς διατάξεως. Ἡ Βουλὴ, κατόπιν ἐπιπόνων συζητήσεων, ἀπεδέχθη καὶ ἐτέθη διάταξις, προκειμένου μὲν περὶ τῶν Ἑλπίων Γραφῶν ἡ ἐξῆς: «τὸ κείμενον τῶν Ἑλπίων Γραφῶν τηρεῖται ἀναλλοίωτον· ἢ εἰς ἄλλον γλωσσικὸν τύπον ἀπόδοσις τούτου, ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπολύτως ἀπαγορεύεται», ψηφισθεῖσα κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 28 Φεβρουαρίου 1911· προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἐπισήμου γλώσσης, ἡ ἐξῆς, ψηφισθεῖσα κατὰ τὰς συνεδρίας τῆς 28 Φεβρουαρίου καὶ 23 Μαΐου 1911, καὶ ἀποτελέσασα τὸ 107 ἄρθρ. τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911· «Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους εἶνε ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν συντάσσονται τὸ πολίτευμα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας τὰ κείμενα· πᾶσα πρὸς παραφθορὰν ταύτης ἐπέμβασις ἀπαγορεύεται». Κατὰ τὴν ἐν τῷ συνόλω ψήφισιν τῆς διατάξεως ταύτης ὁ βουλευτὴς Πατσουράκος προέτεινε νὰ προστεθῇ ὅτι «οἱ παραβαίνοντες ταύτην δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀπολύονται». Ὁ Πρωθυπουργὸς ὁμῶς Ε. Βενιζέλος ἀπέκρουσε τὴν προσθήκην, δηλώσας ὅτι «ὀργανικὸς νόμος θὰ κανονίσῃ τὰς ποινάς, αἵτινες δύνανται νὰ φθάσωσι καὶ μέχρις ἀπολύσεως τῶν παραβατῶν ὑπαλλήλων», ἡ δὲ δήλωσις του δ' αὕτη περιελήφθη ὑπὸ τὸ κείμενον τοῦ Συντάγματος ὡς ἐρμηνευτικὴ δήλωσις.

Κατὰ τὰς ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις καὶ διὰ τοῦ τύπου διευτυπώθη κατὰ τῶν δημοτικιστῶν ἡ βαρεῖα κατηγορία, ὅτι εἶνε ὄργανα ξένων δακτύλων καὶ ὅτι ἔχουν πωληθῆ ἀπέναντι ρουβλίων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, διὰ νὰ καταστρέψουν τὴν ἐθνικὴν τῆς ὑπόστασιν. Ἡ κατηγορία ὑπεστηρίζετο παρὰ σοβαρῶν

προσώπων, βουλευτῶν, καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπιστημόνων κτλ., ἕνεκα δὲ τούτου ἠναγκάσθη ἡ Βουλὴ νὰ καταρτίσῃ ἐξεταστικὴν τῶν πραγμάτων ἐπιτροπὴν, ἣτις ὑπέβαλε τὴν 17 Δεκεμβρίου 1911 τὴν ἔκθεσιν «τῆς ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐξεταστικῆς τῶν πραγμάτων ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς», ὑπογεγραμμένην παρὰ τοῦ ἀντιπροέδρου αὐτῆς Ι. Καναβοῦ, τοῦ εἰσηγητοῦ Π. Λαγοπάτη καὶ τῶν μελῶν Π. Γρυπάρη, Δ. Οἰκονόμου καὶ Π. Ἰατροπούλου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήτασε τὸν κύριον κατήγορον Μιστριώτην καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθέντας Βάσσην καὶ Γαρδίκαν, καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Μαντινείας καὶ Κυνουρίας. «Ὁ κ. Μιστριώτης ἠρώτησεν ἂν ἡ ἐξέτασις αὐτῶν θέλει ἔχει τὰς συνεπείας τῆς δικαστικῆς ἐξετάσεως, ἂν τούτέστι συνακολουθεῖται ἀπὸ εὐθύνας, ὃ δὲ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξ ὀνόματος τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ρητῆς ἐντολῆς τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἐδήλωσε τῷ κ. Μιστριώτη, ὅτι αἱ πληροφορίες, ἃς ἤθελε καταθέσῃ ὁ κ. Μιστριώτης δὲν ἔχουσι τὰς συνεπείας τῆς δικαστικῆς ἀνακρίσεως καὶ συνεπῶς δύναται νὰ καταθέσῃ ἐλευθέρως ὅ,τι γνωρίζει καὶ ὅ,τι φρονεῖ, πᾶσαν δὲ τὴν εὐθύνην δι' οἵανδήποτε τυχὸν ἐπιρροὴν τῆς καταθέσεώς του πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἢ πρὸς οἵανδήποτε πρόσωπα ἀναλαμβάνει ἡ Κυβέρνησις. Διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ἡ δῆλωσις αὕτη ἀνεγράφη ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς καταθέσεως τοῦ κ. Μιστριώτου. Ὑπὸ τοιαύτας ἐγγυήσεις ἤρξατο ὁ κ. Μιστριώτης τῆς καταθέσεώς του περιελθὼν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀρκούντως χαρακτηριστικὴν βεβαίωσιν, ὅτι οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τοῦ χυδαῖσμοῦ καὶ τῶν χυδαῖστῶν ἄρχονται, ἀφ' ἧς ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς προῦκειτο νὰ προσλάβῃ διδάσκαλον τοῦ Διαδόχου, ὅτε θαρραλέως παρέστησε πρὸς τὴν Α.Μ. τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν περιέπεσεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη καὶ προσελήφθη ὁ μακαρίτης Πανταζίδης, συνδεόμενος μετ' ἀνθρώπων ὁμογνωμόνων του. Κατὰ ταῦτα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑφίστανται οἱ κίνδυνοι κατὰ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἐκ τῆς ἀπειλουμένης διαφθορᾶς τῆς γλώσσης, ἀλλ' ὁ κ. Μιστριώτης δὲν ἀνευρίσκει ξενικὴν ἐπιβουλήν καὶ προδοσίαν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἀλλ' οὔτε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο γνωστὸς ὁ κ. Ψυχάρης, οὔτε

ὁ κ. Πάλλης διέθετε χρήματα πρὸς προσηλυτισμόν, ὁ δὲ τρίτος ἀρχηγὸς τῶν χυδαϊστῶν, καθ' ὧν στρέφονται σήμερον ὑπόνοιαι περὶ ἐπιβουλῆς τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, Κρουμβάχερ, ἐθαυμάζετο ὑπὸ τοῦ κ. Μιστριώτου, ὡς ὁ ἴδιος βεβαιοῖ, διὰ τὴν Ἑλληνικὴν γραμματολογίαν του. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὕστερον οἱ Πανσλαυῖσται ἐδέκασαν αὐτόν, ὡς λέγει ὁ κ. Μιστριώτης, ὑπὸ τὸν τύπον ἀμοιβῆς διὰ τὴν προγύμνασιν Ρώσων φοιτητῶν καὶ ἔκτοτε ὁ Κρουμβάχερ ἐγένετο ὄργανον τῶν Πανσλαυῖστῶν. Προχωρῶν δὲ ἀποκαλύπτει ὁ κ. Μιστριώτης, ὅτι οἱ περιστοιχίσαντες τὸν Διάδοχον μακαρίτης Πανταζίδης καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ συσταθεὶς ὡς διδάσκαλος ἐπίσης κ. Σακελλαρόπουλος, καὶ ὕστερον οἱ κ. Σωτηριάδης, Πολίτης, Λάμπρος καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διαδόχου τρομοκρατοῦσι τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ οὐχὶ μόνον προάγουσι καὶ προστατεύουσι τοὺς χυδαίζοντας ἐκ τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ Ὑπουργοὺς τῆς Παιδείας μόνον ἐκ τῶν χυδαίζόντων διορίζουσιν, ὀνομάζει δὲ ρητῶς τοὺς κ. Στάην καὶ Παναγιωτόπουλον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κ. Ἀλεξανδρῆ ἀφήνει νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι ἔχει πολλὰς ὑπονοίας. Καταγγέλλει ἐπὶ χυδαϊσμῶ τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τὸν κ. Μπουντώναν, τὸν κ. Ἰ. Δραγούμην, εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου—ὅπως λέγει πάντοτε ὁ κ. Μιστριώτης—ὀφείλεται ὁ διορισμὸς ὡς προξένου τοῦ κ. Στελλάκη, ὅστις ὡς δικαστῆς ἐπεχείρησε νὰ συντάξῃ ἀπόφασιν ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ, καὶ καταγγέλλει τοὺς πράκτορας τοῦ χυδαϊσμοῦ κ. Δροσίνην καὶ Γεωργαντᾶν, ἐνεδρεύοντας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας. Ἀλλ' ἐρωτώμενος ὁ κ. Μιστριώτης, ἂν οὗτοι ἢ τινες τούτων γίνωνται ὄργανα ξένων ἐνεργειῶν, δὲν δύναται νὰ βεβαιώσῃ. Κατ' ἀκολουθίαν πάντα ταῦτα δὲν εἶνε ἢ ἀπαρίθμησις τῶν διαφωνούντων πρὸς τὰς περὶ γλώσσης γνώμας τοῦ κ. Μιστριώτου προσώπων καὶ ἔλεγχος τῶν δοξασιῶν αὐτῶν, ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ὁποίων ὁ κ. Μιστριώτης φοβεῖται τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Καὶ οὕτως οἱ περὶ προδοτῶν ὑπαινιγμοὶ καὶ τὰ ξενικὰ ρούβλια ἀπομένουσιν ὑποκειμενικαὶ ὄλως πεποιθήσεις τοῦ κ. Μιστριώτου, τοῦ ὁποίου δὲν ἀμφισβητούμεν τὴν εἰλικρίνειαν, ἀλλὰ δὲν λησμονοῦμεν καὶ τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν φιλολογικὴν ἐχθρότητα πρὸς τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Οἱ κ. Βά-

σης καὶ Γαρδίκας, ὑπὸ τοῦ κ. Μιστριώτου καὶ οὗτοι ὑποδειχθέντες, τὰ αὐτὰ συντομώτερον ἐπαναλαμβάνουσι καὶ εἰς ὑπονοίας περιορίζονται, ἀλλὰ ρητῶς ἐρωτώμενοι, ἂν ὑπάρχωσιν οἱ λαμβάνοντες χρήματα, ἐπίσης ἀποφεύγουσι νὰ εἴπωσιν τι ρητόν. Ὁ κ. Βάσης ὑποθέτει, ὅτι ἡ ἐφημερίς «Νουμᾶς» συντηρεῖται παρὰ τῶν κ. Ψυχάρη καὶ Πάλλη, τὸ ὁποῖον, κἂν τε ἀληθές, κἂν τε μή, οὐδὲν σημαίνει, ὑποθέτει δὲ ὅτι ἐν σύγγραμμα τοῦ Κρουμβάχερ, ἀμφισβητοῦν τὴν καταγωγὴν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, πολλὰς δὲ δαπάνας ἀπαιτήσαν πρὸς ἔκδοσιν, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξεδότη ἢ ἀναλώμασι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ... Ὁ κ. Μιστριώτης εἰς ἀπόδειξιν ὑπάρξεως προπαγανδῶν, σκοποῦσῶν τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐπικαλεῖται ἐπανειλημμένως τὴν βεβαίωσιν τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, ὅστις ἐν Κιέβῳ σπουδάζων ἤκουσε ταῦτα λεγόμενα καὶ ἄμεσον ἔσχεν ἀντιληψιν τοιούτων ἐνεργειῶν. Ἀλλ' ἐνῶ ἦτο δυνατόν καὶ τοιαῦτα προπαγάνδαι ὑπάρχουσαι νὰ μὴ μαρτυρῶσι τι πλεον τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ἐν τούτοις ἐλήφθη ἡ κατάθεσις καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου, ὅστις βεβαίωσι ὅτι σπουδάζων ἐν Κιέβῳ κατὰ τὰ ἔτη 1894—1898 ἀντελήφθη τοὺς καθηγητὰς τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοὺς ἐκ τῶν σπουδαστῶν ἀνήκοντας εἰς τὴν Πανσλαυϊστικὴν ἐταιρείαν, προσπαθοῦντας διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξευτελίσωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐπιμένοντας δ' ἐν συζητήσεσιν, ὅτι ἡ γλῶσσά μας δὲν εἶνε αὕτη αὕτη ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, μεταβληθεῖσα μόνον ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ χρόνου, ἀλλὰ μῖγμα λέξεων διαφόρων ἐθνικοτήτων καὶ ταῦτα ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ δείξωσιν, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες δὲν εἴμεθα ἄμεσοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων, οὕτω δὲ κατορθωθῆ ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀρνεῖται δὲ διαρρήδην ὁ Σεβασμιώτατος, ὅτι εἶπε ποτὲ τῷ κ. Μιστριώτῃ, ὅτι ἤκουσε νὰ λέγηται ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ, ὅτι ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς ἐξαφάνισιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, οὔτε ὅτι ἔκαμῃ ποτε λόγον περὶ ὑπάρξεως ἀνθρώπων ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀλλαχοῦ Ἑλλήνων ἐπιβουλεομένων τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν, οὐδὲ γνωρίζει, ἂν ὑπάρχωσι τοιοῦτοι... Δὲν φρονοῦμεν, ὅτι προσήκει συστηματικώτερα τις ἀνάλυσις αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῶν αἰτιῶσεων, οὐδ' ἀνασκευὴ τῶν περὶ τοῦ Διαδόχου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν μυθιστορουμένων, οὐδὲ τοῦ ἐξ

ἴσου ἐν ἀκρατήτῳ ἐλευθερίᾳ φαντασίας ἐφευρισκόμενου, ὅτι εὐθύς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενοι τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλλον ἐπίτηδες χυδαῖστὰς διδασκάλους ἐν Μακεδονίᾳ, ἵνα, ἀφοῦ «ἔσβεσαν τὴν αἶγλην τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρείας κατὰ τὸν πλαστὸν ἐκεῖνον πόλεμον, ἠθέλησαν νὰ ταπεινώσωσι καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, δηλαδὴ τὴν νοημοσύνην» διὰ τῆς κατὰ τῆς γλώσσης ἐπιβουλήs. Ἐνδεικτικὸν τῆς σοβαρότητος τῶν τοιούτου εἶδους σκέψεων τοῦ κ. Μιστριώτου—διότι αὐτὸς κατατίθησι ταῦτα—ἀρκεῖ νὰ παρατεθῆ ὅτι καὶ τὸν πόλεμον θεωρεῖ ἔργον τῶν ἰδίων χυδαῖστῶν, οἵτινες ἤγον καὶ ἔφερον τὴν Ἐθνικὴν Ἐταιρείαν, ὅτι ὁ δὲ πόλεμος ἐγένετο πρὸς ταπείνωσιν τῆς ἀνδρείας τῶν Ἑλλήνων ἐπίτηδες, καί, ἵνα συντελεσθῆ ἡ καταστροφή, ἐπηκολούθησεν ἡ διὰ τῶν προξένων μας ἐν Θεσσαλονίκῃ διασπορὰ χυδαῖστῶν διδασκάλων καὶ συνεχίζεται μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τῶν αὐτῶν κύκλων καὶ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων. Οὐχ ἤττον, δὲν ἐνομίσαμεν μάταιον ἔστω καὶ οὕτως ἀτελῶς νὰ συνοψίσωμεν καὶ ἐξετάσωμεν τὰς αἰτιάσεις ταύτας, ἵνα διὰ τῶν ἰδίων καταθέσεων τῶν τοιαῦτα φρονούντων, καταδειχθῆ ἡ εὐχέρεια, μεθ' ἧς ἡ φαντασία καὶ ὁ φανατισμὸς ἐφευρίσκουσι προδήλως καὶ ρούβλια, ἐξαγοράζοντα καὶ διαφθείροντα συνειδήσεις, εὐχερέστερον δ' ἔτι παρασύρουσι καὶ πολλοὺς τῶν Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ πιστεύωσι τοιούτους θρύλους». Ἡ ἐπιτροπή, ἀναλύουσα καὶ ἀποδεικνύουσα τοὺς λόγους, δι' οὓς αἱ ἀξίαι τῆς γλώσσης, τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμέναι παρὰ τῆ ψυχῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διατυπώνει ὡς ἑξῆς τὴν γνώμην της περὶ γλώσσης: «Νῦν ὅμως εὐαισθητότερον ἢ ἄλλοτε διετέθη εἰς τ' ἀφορῶντο τὴν γλῶσσαν ζητήματα, διότι παρεστάθη αὐτῷ, ὅτι κινδυνεύει ἡ γλῶσσά του, καὶ ἐπίστευσεν εἰς τὸν κίνδυνον τοῦτον, ὃν οὐχὶ πλέον κατὰ τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πατρίδος καθόλου ἐθεώρησεν ἐκτεινόμενον. Καὶ εἶνε πρόχειρος ἡ ἀνεύρεσις τῶν αἰτίων τῆς ὑπερευαισθησίας ταύτης τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως. Ἄν παραλίπωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης καὶ τοὺς παλαιότερους γλωσσικοὺς ἀγῶνας, περὶ ὧν ἱκανὰ καὶ ἐν τῇ Βουλῇ ἐλέχθησαν, λεπτομερῶς δ' ἔχουν ἐξιστορηθῆ ἐν τοῖς σχετικοῖς συγγράμμασιν, ἡ γλωσσικὴ ἐξέλιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ παρου-

σιάζει αὐτὸν σήμερον χρώμενον ἐν τῇ καθ' ἡμέραν μὲν ἀναστροφῇ
 τῇ δημοτικῇ λεγομένη γλώσση, ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις δὲ πνευματικαῖς
 ἐκφάνσεσι τῇ καθαρευούσῃ γλώσση, τῆς καθαρότητος μετρομένης
 κατὰ τὴν προσέγγισιν πρὸς τὸ τυπικὸν καὶ τὸ συντοκτικὸν τῆς
 Ἀττικῆς γλώσσης τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Τὰ ιδιώματα ταῦτα εἶνε
 αὐθόρμητα προϊόντα τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως τοῦ λαοῦ, τῆς κοι-
 νωνικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ζωῆς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ βίας ἐπεβλήθησαν
 αὐτῷ. Οὐδ' εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιβάλωσι μεμονωμένα ἄτομα ἀπὸ
 σκοποῦ καὶ μηχανικῶς γλώσσαν εἰς μεγάλας λαϊκὰς ομάδας. Γλωσ-
 σικὸν κτῆμα λαοῦ τινος ἀποβαίνει μόνον τὸ γλωσσικὸν σχῆμα,
 ὅπερ υἰοθετεῖ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, υἰοθετεῖ δ' αὕτη πᾶν ὅ,τι φέρουσιν ἡ
 κοινωνικὴ ζωὴ καὶ οἱ μεγάλοι λογοτέχναι. Παρὰ τὰς ἀπολύτου κύ-
 ρους ἀρχὰς ταύτας, ἀνεφάνησαν μεμονωμένοι τινὲς λογοτέχναι εὐ-
 ρόντες καὶ ἱκανοὺς μιμητὰς, οἵτινες ὀρμηθέντες κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς
 δημοτικῆς γλώσσης ἀπεμακρύνθησαν μικρὸν κατὰ μικρὸν διὰ τῆς
 ἰδίας ἀκαλοισθήτου δημιουργίας τοσοῦτον ἀπ' αὐτῆς, ὥστε ἐν τέ-
 λει παρουσίασαν ἐντελῶς ἴδιον γλωσσικὸν κατασκεύασμα, ἀηδὲς
 καὶ ἀκατανόητον, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὴν ἄχρουν ὀνομασίαν τοῦ «μαλ-
 λιαροῦ» ιδιώματος. Πᾶς εἶνε κύριος νὰ διακηρύττη οἴανδήποτε ἰδίαν
 γνώμην καὶ τὴν μᾶλλον τολμηράν, ἀρκεῖ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰ
 χρηστὰ ἤθη καὶ τὸν κοινωνικὸν νόμον. Ἡ περιφρόνησις τῶν λοιπῶν
 θὰ διδάξῃ αὐτόν, ἂν εἶνε διδάξιμος. Καὶ τὸ θνησιγενὲς τοῦτο κατα-
 σκεύασμα τῶν περὶ ὧν πρόκειται λογοτεχνῶν παρεδόθη εἰς τὴν
 λαϊκὴν εἰρωνίαν, ἣτις ἐδίδαξε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ν' ἀπόσχωσι
 τῆς περαιτέρω συνεχείας τοῦ ἀνουςίου αὐτῶν ἐπιχειρήματος. Ὁ
 λαὸς γινώσκων καλύτερον τῶν σοφῶν, ὅτι οὗτος δύναται νὰ ρυθ-
 μίζῃ τὴν γλώσσαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, δὲν διείδεν εὐλόγως τὸν κατ'
 ἀρχὰς κίνδυνον τῆς γλώσσης του, καὶ εὐθύμως ἀνεύρισκε θέματα διὰ
 κωμικὰς παραστάσεις τῶν ἀπόκρεων. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔδοξεν
 οὕτω τοῖς πᾶσι. Μερὶς λογίων ὑπερμαχοῦσα τῆς αὐστηροτάτης
 καθαρευούσης καὶ ἐξ ἴσου ἀκατορθώτως θέλουσα νὰ ἐπιβάλη ταύ-
 τὴν οἶονεὶ διὰ τῆς βίας εἰς πᾶσαν χρῆσιν τοῦ λαοῦ, ἐδράττετο πᾶ-
 σης περιστάσεως νὰ διαδίδῃ, ὅτι ἡ γλώσσα τοῦ ἔθνους, ὑφ' ἣν
 ἐνόουν τὸ ἴδιον αὐτῶν ἰδίωμα, κινδυνεύει διὰ τῆς διαδόσεως εἰς τὸν

λαὸν τοῦ γλωσσικοῦ κατασκευάσματος τῶν μαλλιαρῶν, πρὸς τὸ ὁποῖον κακοπίστως ἢ ἐπιπολαίως συνέχεον τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἣτις γνησίᾳ καὶ αὕτῃ ἀπότοκος τῆς κλασσικῆς γλώσσης διεμορφώθη οὕτω διὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν ποικίλων καὶ γνωστοτάτων ἄλλως κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἧς διὰ μέσου τῶν αἰώνων διετέλεσεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἣτις χρησιμεύει ὡς τὸ ἐπικρατοῦν ὄργανον τοῦ προφορικοῦ λόγου, μόνη δ' αὕτη διερμηνεύει γνησίως τὸ συναίσθημα...» Καταλήγουσα ἡ ἐπιτροπὴ διατυπώνει τὸ πόρισμα ὅτι «δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ γλωσσικῷ ζητήματι οἱ γενόμενοι ὄργανα ἐπιβουλήs κατὰ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων».

Οὕτως ἔληξε δικανικῶς καὶ ἐπισήμως τὸ μυθιστόρημα—διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ἢ ἐσκεμμένη συκοφαντία—περὶ ρουβλίων καὶ προδοτῶν. Τὴν ἔμπρακτον ἀπάντησιν εἰς αὐτὴν ἔδωκεν, ἡ ἐργοποιΐα τοῦ 1912—13, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἐθνικοὶ προδόται! ἔβαψαν μὲ τὸ αἷμά των τὰ Μακεδονικὰ καὶ Ἑπειρωτικὰ πεδία καὶ ἔγραψαν τὰς ἐνδοξοτέρας ἐκ τῶν σελίδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Προξενεῖ ὅμως πλέον τι ἢ ἀγανάκτησιν τὸ δηλητηριῶδες παραλήρημα, εἰς τὸ ὁποῖον ὠδήγησέ τις ἐκ τῶν προμάχων τῆς καθαρευούσης ἢ προσωπικὴ των ἐμπάθεια. Ἐτόλμησαν νὰ κατηγορήσουν ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος τὴν Βασίλισσαν Ὀλγαν, εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς ὀφείλει μέγα μέρος τοῦ πολιτισμοῦ της καὶ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὸν θρυλικὸν στρατηλάτην, τὸν θυσιασθέντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ὁ ἐγερθεὶς θόρυβος καὶ ἡ δεσμευτικὴ διάταξις τοῦ Συντάγματος ἠμπόδισε τὸν Ἐκπ. Ὀμιλον νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πρόθεσίν του πρὸς ἴδρυσιν τοῦ προτύπου σχολείου, περιορίσθη δ' οὕτως εἰς τὸν ἕτερον τῶν σκοπῶν του, τὸν διαφωτισμὸν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Πράγματι, διὰ σειρᾶς μελετῶν καὶ ἄρθρων, δημοσιευομένων εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον Δελτίον ὑπὸ τῶν Γληνοῦ, Τριανταφυλλίδου καὶ Δελμούζου, κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, βοηθούσης δὲ καὶ τῆς συνδρομῆς καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ Ὀμίλου, ἅτινα λόγῳ τῆς θέσεώς των ἤσκουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ἤρχισε νὰ δημιουργηταὶ ἰσχυρὸν ρεῦμα περὶ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Τὸ ἀπὸ 14 Ἰανουαρίου

1912 ἔγγραφον τοῦ προέδρου τοῦ κεντρικοῦ ἑποπτικοῦ συμβουλίου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως Γ. Παπασωτηρίου, ὅστις προκειμένου νὰ γίνῃ μεταρρύθμισις τοῦ προγράμματος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τοῦ ἀνωτέρου παρθεναγωγείου καὶ τοῦ διδασκαλείου θηλέων ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν δυναμένων νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου, ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ὅμιλον νὰ διατυπώσῃ πρὸς τὸ Κράτος τὴν γνώμην του καὶ γενικῶς περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς διαρρυθμίσεως αὐτῆς καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ γίνηται χρῆσις ἐν τῷ σχολείῳ. Πρὸς τοῦτο ὑπέβαλε περὶ τὸ τέλος Μαΐου 1912 μακροσκελὲς καὶ ἐμπεριστατωμένον ὑπόμνημα¹, συνταχθὲν ὑπὸ τῶν Γληνοῦ, Δελμούζου καὶ Τριανταφυλλίδου. Σχετικῶς πρὸς τὴν γλῶσσαν διεδήλωσε τὴν πεποίθησιν, ὅτι «μόνο γιὰ γραπτὴ καὶ προφορικὴ ἔκφρασις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τέλει, φυσικὸ καὶ ἀβίαστο, ἱκανὸ νὰ ὑπηρετήσῃ ὅλες τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς ὁμοφύλους, βγαλμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ζωντανά, εὐκολομεταχείριστο καὶ ἀπλό, ποὺ μπορεῖ στὰ ἕξ χρόνια νὰ τὸ κατέχουν τὰ παιδιὰ, εἶνε ἢ «κοινὴ ὁμιλουμένη» νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ εἶνε ἀκόμη καὶ ἡ γλῶσσα τῆς δημιουργικῆς μας λογοτεχνίας. Αὐτὴ λοιπὸν καὶ μόνον αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας καὶ τὸ μέσο κάθε ἄλλης διδασκαλίας στὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ὅπου μιλοῦνε διάλεκτο πρέπει νὰ ἐπιτρέπονται, ἂν εἶναι ἀνάγκη, στὴν ἀρχὴ διαλεκτικὰ στοιχεῖα στὴν ὁμιλίαν, σιγὰ σιγὰ ὅμως νὰ γίνεταί ἡ μετάβασις στὴν κοινὴ ὁμιλουμένη»².

Τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια τοῦ 1913, καίτοι συνετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ι. Τσιριμώκου μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν Γληνοῦ καὶ Δελμούζου, δὲν ἐτόλμησαν νὰ προτείνουν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ Κοινοβουλευτικὴ ὅμως ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν παρεπέμφθησαν πρὸς ἐπεξεργασίαν, ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἐκθέσει τῆς προέτεινε «παμψηφεί, πλὴν ἑνὸς

1. Δελτίο τοῦ Ἐκπ. Ὁμίλου, Τόμ. Β' ἀριθ. Γ' σελ. 202.

2. Αὐτ. σελ. 211.

μέλους αὐτῆς, ὅπως ἡ διδασκαλία τῶν τεσσάρων πρώτων ἐτῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου γίνηται διὰ λέξεων κοινῆς χρήσεως καὶ ἀπλῆς γλώσσης καὶ κατόπιν ἀρχίσῃ βαθμιαίως ἡ μετάβασις πρὸς τὴν καθαρεύουσαν».

Ἡ δημοτικὴ εἰς τὸ σχολεῖον.—Κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1916 περίοδον ὁ Ὅμιλος εἰργάσθη ἐντατικῶς διὰ τὴν προπαγάνδαν ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Τὸ 1916 ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ἡ Ἐπαναστάσις καὶ συνεκροτήθη ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις Θεσσαλονίκης, ἣτις προσέλαβεν ὡς γενικὸν γραμματέα ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Παιδείας τὸν Δ. Γληνόν. Ἐκ τῶν πρώτων μέτρων τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἡ εἰσαγωγή τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ὅτε δέ, μετὰ τὴν ἐπικράτησίν της, ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ἐπεξέτεινεν αὐτὸ καὶ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς χώρας.

Σκέψις, ἣτις ὠδήγησε τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς δημοτικιστικῆς κινήσεως νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τὸ σχολεῖον τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν βιαίως δι' ἐνὸς ἐπαναστατικοῦ διατάγματος, ἦτο βεβαίως νὰ μὴ χάσουν τὴν εὐκαιρίαν, ἡ ὁποία οὐδέποτε εἰς τὸ μέλλον θὰ ἐδίδετο εἰς αὐτούς, νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως Βενιζέλου ἀνωμάλου καταστάσεως καὶ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών των τὴν δύναμιν καὶ τὸν τρόμον, τὸν ὁποῖον ἡ Προσ. Κυβέρνησις ἤσκει ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης¹. Διὰ τοῦ πραξικοπήματος των ὅμως τούτου περισσότερον ἔβλαψαν, παρὰ ὠφέλησαν τὴν δημοτικιστικὴν ιδέαν, διὰ τοὺς ἐξῆς κυρίως λόγους:

1) Ἡ κοινὴ γνώμη ἦτο ἀπροετοίμαστος κατὰ μεγίστην μερίδα νὰ ἀποδεχθῇ τὴν καινοτομίαν. Μόλις μία πενταετία εἶχε παρέλθει, ἀφ' ἧς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα εἶχε συνταράξει τὸν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν κ' ἐπιστοποιήθη διὰ τῆς γνωστῆς συνταγματικῆς διατάξεως ἡ ἐπικράτησις τῆς καθαρευούσης, ἡ ἐκτελεσθεῖσα δ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐργασία ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, δὲν εἶχεν ἐπιτύχει ἀκόμη ἀποτελέσματα ἐπιτρέποντα τὴν λήψιν τοῦ μέτρου.

2) Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἦτο ἀσυγκρότητος. Γραμματικὴ καὶ συν-

Βλ. «Δημοτικισμὸς» Μ. Τριανταφυλλίδου, Ἀθήνα, 1926, σελ. 18.

τακτικὸν δὲν εἶχον συνταχθῆ. Συνέπεια τούτου ἦτο νὰ γράφη ἕκαστος ὅ,τι θέλει καὶ ὅπως θέλει καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν τὰ ἀηδῆ ἐκεῖνα ἐκτρώματα, τῶν ὁποίων τὴν φρικαλεότητα ἐφιλοτιμῶντο οἱ νεοφώτιστοι δημοτικισταὶ ποῖος περισσότερο νὰ ὑπερβάλη.

3) Οἱ διδάσκαλοι δὲν ἐγνώριζον τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὑπεχρεοῦντο νὰ διδάξουν, οἱ περισσότεροι δ' ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπίστευον κἄν εἰς ταύτην. Ἄλλοι ἐκ φόβου πρὸς τοὺς διοικοῦντας τότε τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν καὶ ἄλλοι ἀπὸ ὑστεροβουλίαν προσεποιοῦντο τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῆς, πράγματι ὅμως ἦσαν ἀδιάφοροι. Τοιοῦτοτρόπως τὸ μέτρον ὠθησεν εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν συνειδήσεων τῶν διδασκάλων. Χαρακτηριστικὴ εἶνε ἡ σχετικὴ πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο γνώμη τοῦ Μ. Τσιριμώκου, ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τοῦ Ἐκπ. Ὁμίλου· «...Καὶ σύμφωνα μὲ τὴ Ρωμέϊκη ἀντίληψη» γράφει¹ «θεωρήθηκε πολιτικὸς παράγοντας, τοῦ ὁποίου οἱ φτωχοὶ δάσκαλοι νόμισαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ κερδίσουν τὴν εὖνοια. Γι' αὐτὸ καὶ ἄρκετοὶ ἀνόητοι ἀπὸ τοὺς δασκάλους, θυμᾶμαι, ὅτι προθυμοποιήθηκαν νὰ γραφοῦνε μέλη στὸ σωματεῖο (τὸν Ἐκπ. Ὁμιλο) καὶ νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ γραφεῖα του. Τὸ θέαμα, τ' ὁμολογῶ, τῶν προσερχομένων ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἦταν κυριολεχτικὰ ἐλλεινὸ κι ἀπογοητευτικὸ. Μιὰ παρόμοια κίνηση μέσα στὶς τάξεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν εὐκόλα τὸ νιώθουμε, ὅτι στὸ τέλος θὰ κατάστρεφε τὴν ἠθοποιητικὴ ἀξία τοῦ πνεύματος τοῦ δημοτικισμοῦ. Θὰ τὴν ἀναποδογύριζε μάλιστα, ὅπως κι ἔγινε λίγα χρόνια ἔπειτα». Δηλωτικὰ δὲ τῆς χαλαρώσεως τῶν συνειδήσεων, τὴν ὁποία ὑπέστησαν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εἶνε τὸ ἀπὸ 15 Ἀπριλίου 1919 ψήφισμα² τῶν δημοδιδασκάλων Πειραιῶς, οἵτινες, ὑπερθεματίζοντες εἰς τὴν γλωσσικὴν μεταρρύθμισιν, ζητοῦν τὴν ἀπλοποίησιν τῆς ὀρθογραφίας καὶ τὴν κατάργησιν τῶν τόνων καὶ τὸ ἀπὸ 24 Μαΐου 1919 ψήφισμα τοῦ α' συνεδρίου τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ «ἱστορικὸ ἔγγραφο», ὅπως τὸ ὀνομάζει ὁ Ἐκπ. Ὁμιλος³, ἔχον οὕτω· «Τὸ

1. Μ. Τσιριμώκου, Ἱστορία τοῦ Ἐκπ. Ὁμίλου, Ἀθήνα 1927, σελ. 14.

2. Δελτίο Ἐκπ. Ὁμίλου, ἔτ. Ζ' 1919, σελ. 215.

3. Αὐτ. σελ. 216.

Συνέδριον τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Κράτους, στηριζόμενον εἰς τὰ πορίσματα τῆς πείρας καὶ τῆς ἐμπειριστατωμένης ἐρεῦνης καὶ συζητήσεως, ἐπιθυμῶν ἐξ ἄλλου, ὅπως ἀπαλλάξη τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν ἀπὸ μίαν ἄσκοπον κατανάλωσιν πολυτίμου χρόνου καὶ ἀπὸ μίαν ἀνυπόφορον πληγὴν, ὁποῖα τυγχάνει ἢ δυσκολία περὶ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅπως, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι προσφέρει μεγίστην ἐκδούλευσιν καὶ εὐκολίαν εἰς τὴν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν, προτείνῃ τὴν ὀλοσχερῆ καταργησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῶν τόνων. Ἴνα μὴ δὲ οἱ μέλλοντες νὰ φοιτήσωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως μαθηταὶ εὐρεθῶσι πρὸ δυσκολιῶν, ἐκρίθη σκόπιμον ὅπως γίνῃ χρῆσις ἐνός τονικοῦ σημείου καὶ ὡς τοιοῦτο ἐκρίθη ἡ στιγμή. Ἐν δὲ τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει βραδύτερον δύναται νὰ διασαφηθῇ ἡ σημασία τοῦ τονικοῦ τούτου σημείου, ν' ἀναλυθῇ τοῦτο καὶ ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τῶν ἐν χρήσει τόνων. Ὡς πρὸς τὰς μονοσυλλάβους λέξεις τὸ συνέδριον ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι εἰς αὐτὰς δὲν χρειάζεται τόνος. Τούτων ἕνεκα ὑποβάλλει μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας τὴν κάτωθι εὐχὴν πρὸς τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον: Ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις νὰ καταργηθῶσι τὰ πνεύματα, τὰ δὲ ἐν χρήσει τονικὰ σημεία ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ μιᾶς στιγμῆς. Εἰς δὲ τὰς μονοσυλλάβους λέξεις νὰ καταργηθῶσιν οἱ τόνοι. Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Μαΐου 1919. Οἱ ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους: Νικ. Πιμπλῆς, Ν. Γύπαρης, Γ. Λιανουδάκης, Γ. Δαφέρμος, Ν. Παπακώστας, Β. Βογιᾶς, Γ. Ζυδιᾶς, Π. Τσακίρης, Β. Παπαγεωργίου, Δ. Ἀνδρεάδης, Β. Σταματέλλος, Ι. Σταυρακάκης, Δ. Ἀβραάμ, Β. Πατίτσας, Δ. Μαυροκέφαλος, Δ. Ζαφειρακόπουλος, Γ. Καράτζαλος, Κ. Ἀναγνωστόπουλος, Γ. Προφαντόπουλος, Σ. Κυριακίδης, Μ. Σταβάρας, Κ. Μπακανάκης, Π. Μπατσούτας, Ἀθ. Μπρούστας, Ἀν. Ἀνδρίτσος, Ι. Καπερνᾶρος, Θ. Σταματόπουλος, Ἡλ. Βλάχος, Ἰω. Ἀναστασόπουλος, Γ. Σταματᾶτος, Ἀρ. Γκιόλφας, Δ. Κοντογιάννης, Π. Πύρζας, Π. Κωνσταντινόπουλος, Ν. Ζερβός, Γ. Μπούρας, Κ. Κωνσταντινίδης, Κ. Χριστοδουλόπουλος, Δ. Ζωγάνας, Ἰω. Τσιότρας, Ζ. Καπερνᾶρος, Θ. Κυβέλλος, Ν. Δέπος, Β. Ἰατρίδης, Ι. Ἀσβεστᾶς, Χ. Μπούκουρας, Δ. Δέπος, Ε. Παπαβασιλείου, Μ. Καρυωτάκης, Μ. Σηφάκης, Π. Μπα-

κανάκης, Π. Λιβαδάς, Θ. Παπαβασιλείου, Κ. Σαμαράκης, Γ. Κοκκί-
νης». Ἐκ τῶν ὑπηρετούντων τότε ἐπιθεωρητῶν δὲν ὑπέγραψαν τὸ
ψήφισμα—δὲν γνωρίζομεν, ἂν διότι διεφώνουν ἢ διότι δὲν μετέσχον
τοῦ συνεδρίου—μόνον οἱ 1) Γ. Βασιλειάδης, 2) Χ. Λούπας, 3) Δ.
Βανδῶρος, 4) Ἰ. Βαγιωνίτης, 5) Π. Παναγόπουλος, 6) Εὐθ. Φου-
στανάκης, 7) Π. Στεφανᾶκος, 8) Ἀθ. Βέλκος, 9) Ι. Κερασόπουλος,
10) Ἀρ. Παπαντωνίου, 11) Κ. Πλάκας. Τὸ σύνολον λοιπὸν σχεδὸν
τῶν ἐπιθεωρητῶν οὐ μόνον ἐδήλωσεν ὑποταγὴν εἰς τὴν δημοτικὴν,
ἀλλὰ καὶ ἐξώθησε τὸν ζῆλόν του μέχρι τῆς προτάσεως νὰ καταρ-
γηθοῦν οἱ τוניσμοί. Ἐννοεῖται, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχε διατυπώσει
προηγουμένην γνώμην ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, πολλοὶ δ' ὑπηρετοῦν-
τες καὶ σήμερον, θεραπεύουσι μετ' ἴσης θερμῆς τὴν καθαρεύουσαν.
Ἴσως ἐκέρδισε κάτι ἡ δημοτικὴ ἐκ τοῦ ἀναγκαστικοῦ προσηλυτισμοῦ
τῶν ἐπιθεωρητῶν, ἔχασεν ὅμως πολὺ ἢ ἠθικὴ τάξις.

4) Ἡ ἔλλειψις ἱκανῶν ὁπαδῶν ἔφερε τὴν ἀνάγκην νὰ γίνωνται
δεκτὰ εἰς τὸν κύκλον τῶν δημοτικιστῶν οἱ αἰδητότε στοιχεῖα, ἄνευ
ἐπιλογῆς τινος. Τοιοῦτοτρόπως συνέρρευσαν παντὸς εἶδους ἀρρι-
βισταὶ καὶ ἔκτροποι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι μετεχειρίσθησαν τὴν κρα-
τικὴν δύναμιν τῶν ἐν ταῖς ἀνωτάταις ἐκπαιδευτικαῖς θέσεσιν ἐγκα-
τεστημένων ἀρχηγῶν τῆς κινήσεως διὰ νὰ ἐπιτύχουν προσωπικὰ
ὠφελήματα. Διὰ νὰ ἐπιδείξουν ἀφοσίωσιν καὶ ζῆλον, ἐφωνάσκουν
τάχα ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ὑπερεθεμάτιζον εἰς τὸν φανατι-
σμόν καὶ ἐκαλλιέργουν τὸν ἐκτροχιασμόν αὐτῆς. Εἰς τὰ παρείσακτα
καὶ ὑπουλα ταῦτα στοιχεῖα ἰδίως ὀφείλεται καὶ ἡ κολληθεῖσα εἰς
τὸν δημοτικισμόν κηλὶς τοῦ κομμουνισμοῦ. Οὗτοι, μὴ ἔχοντες ἐσω-
τερικὴν τινὰ ἀξίαν καὶ νομίζοντες, ὅτι θὰ φανοῦν διὰ τοῦ τρόπου
αὐτοῦ εὐάρεστοι εἰς τοὺς ἰθύνοντας καὶ προοδευτικοί, ἠρνοῦντο καὶ
περιεφρόνουν τὰς ἠθικὰς ἀξίας καὶ ἀνεμάσσωσαν τὰς ἀνατρεπτικὰς
θεωρίας. Οἱ πραγματικῶς πιστεύοντες εἰς τὴν δημοτικιστὴν ιδέαν
μὲ πόνον ἔβλεπον αὐτοὺς ἀναβαίνοντας καὶ ἐπικρατοῦντας· δυστυ-
χῶς, οἱ ἔχοντες τότε τὴν δύναμιν, μὴ ἐνδιαφερόμενοι, εἰμὴ διὰ τὴν
γλῶσσαν μόνον, δὲν ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὰς ἐκτροπὰς αὐτὰς καὶ
οὕτως ἐξ αἰτίας των ὀλίγων κατ' ὀλίγον ἐδημιουργήθη ἡ φήμη ὅτι
οἱ δημοτικισταὶ δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Θεόν, ἠρνοῦνται τὴν πα-

τρίδα, ἐπιβουλεύονται τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς· εἶνε κομμουνισταί. Μεταξὺ τῶν δημοτικιστῶν πράγματι ὑπείσεχώρησαν καὶ οἱ ἐμπορούμενοι ὑπὸ κομμουνιστικῶν ἀρχῶν, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει καὶ ὅτι οἱ δημοτικισταὶ εἶνε κομμουνισταί.

5) Κατεδιώχθησαν, ὑπὸ τὴν πίεσιν κυρίως καὶ τὴν ῥαδιουργίαν τῶν κακῶν ὄπαδῶν τοῦ δημοτικισμοῦ, ἀνηλεῶς οἱ συντηρητικοὶ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον πεισθῆ περὶ τῆς ἀξίας ἢ τῆς ὠριμότητος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τοιοῦτοτρόπως δέ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι διεπράχθη ἐναντίον αὐτῶν μεγίστη ἀδικία, ἐστερήθη καὶ ἡ ἐκπαίδευσις πολλῶν ὑγιῶν στοιχείων.

6) Διὰ τὴν ἐπικρατήσιν ἐν τῷ σχολείῳ ἢ δημοτικῆ γλώσσης, ὅλοι οἱ ἄλλοι σκοποὶ αὐτοῦ παρεμερίσθησαν χάριν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Ἄν πρότερον κατετρίβοντο οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικὸν τῆς καθαρευούσης, ἤδη ἐταλαιπωροῦντο περισσότερο διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν λέξεων καὶ τὴν ἐκμάθησιν τοῦ τυπικοῦ τῆς δημοτικῆς.

7) Ἐπεβλήθη ὑπὸ ὠρισμένου πολιτικοῦ κόμματος, τῶν φιλελευθέρων, καθ' ἣν ἐποχὴν τοῦτο δι' ἐπαναστάσεως εἶχε καταλάβει τὴν ἀρχὴν, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶχε προκαλέσει τὴν ἀντιπάθειαν καὶ τὸ μῖσος τοῦ ἀντιπάλου πολιτικοῦ κόσμου. Ἡ ὀξεῖα διάστασις, ἢ ὅποια ἐχώριζε τὰ δύο ἀντίθετα μεγάλα πολιτικὰ κόμματα, τῶν φιλελευθέρων καὶ τὸ λαϊκόν, ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ πεδίου, οὕτω δέ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα μετεφέρθη ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ εἰς τὸ πολιτικὸν ἐπίπεδον καὶ ὑπέστη ὅλας τὰς ἀκρότητας τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων. Οἱ δημοτικισταὶ ὠνομάζοντο «μαλλιαροβενιζελο—κομμουνισταί», οἱ ὄπαδοὶ τῆς καθαρευούσης «ἀρτηριοσκληρωτικοί». Αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίας καὶ αἱ ἐπανειλημμένα ἀλλαγὰὶ Κυβερνήσεων κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1935 περίοδον ἐξέσπων ἐπὶ τῶν ἀτυχῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ τῆς σχολικῆς γλώσσης, ἢ ὅποια κατὰ βραχύτατα χρονικὰ διαστήματα μετεβάλλετο, ὅπως εἶδομεν, ἀναλόγως πρὸς τὰς πεποιθήσεις τοῦ κρατοῦντος κόμματος. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ τὴν σημειώσιν πλῆρες μορφωτικὸν ναυάγιον.

Ἄν, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον,

δὲν ἐπεδεικνύετο τοσαύτη σπουδή, θ' ἀπεφεύγοντο τὰ ἀνωτέρω μειονεκτήματα, τὰ ὅποια ἔθεσαν ἐν κινδύνῳ καὶ εὐλόγως, τὸν δημοτικισμόν, καὶ ἔδωκαν σοβαρὰ ἐπιχειρήματα πρὸς δυσφήμησιν αὐτοῦ. Παρὰ ταῦτα ὅμως, τὸ πραξικόπημα ἔσχε σημαντικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τῆς δημοτικιστικῆς ἀπόψεως, διότι ἔθεσε πλέον τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ σχολείου ἢ δημοτικῆ γλῶσσα.

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ δημοτικισμοῦ κατέλαβον τὰς πλέον ἐπικαίρους θέσεις ἐν τῇ διοικήσει τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὁ μὲν Δ. Γληνός¹, τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου, οἱ δὲ Ἄλ. Δελμοῦζος καὶ Μ. Τριανταφυλλίδης, τῶν ἀνωτέρων ἐποπτῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐκείθεν δ' εἰργάσθησαν μὲ ἐξαιρετικὴν ἐντατικότητα ὑπὲρ τοῦ διαφωτισμοῦ τῶν δημοδιδασκάλων. Ὁργάνωσαν συνέδρια ἐπιθεωρητῶν καὶ διδασκάλων, ἔκαμον διαλέξεις, ἐδημοσίευσαν σχετικὰς μελέτας, συνέγραψαν ἀναγνωστικὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Δὲν προέλαβον ὅμως νὰ συνεχίσουν ἐπὶ πολὺ τὸ ἔργον των, διότι ἐπηκολούθησεν ἡ μεταπολίτευσις τοῦ 1920. Ἡ συσταθεῖσα κατ' αὐτὴν Κυβέρνησις², περισσότερον ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὸ ἀποτυχὸν κόμμα τῶν φιλελευθέρων, παρὰ ἐκ πεποιθήσεως, ἀπέβαλε τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ σχολείου, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπείας πρὸς ἐξέτασιν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἡ ἐπιτροπεία παραδέχεται ὡς γλῶσσαν τοῦ σχολείου τὴν καθαρεύουσαν, ἡ ὅποια «ἀπὸ αἰῶνων χρησιμοποιουμένη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους, ὑπέστη θαυμασίαν

1. Ὁ Δ. Γληνὸς ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐκπ. Ὁμίλου καὶ τὸ κέντρον τῆς δημοτικῆς κινήσεως. Εἶναι μέγα ἀτύχημα, ὅτι ὤθησε τὰς προοδευτικὰς του γνώμας μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου καὶ ν' ἀσπασθῇ ἀνεπιφυλάκτως τὸν κομμουνισμόν. Δὲν εἶναι μόνον ὅτι ἐστέρησε τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ ἐπιστήμην ἀπὸ ἑνα τῶν πλέον ζωντανῶν παραγόντων των, ἀλλὰ καὶ ἔδωκεν ἐπιχείρημα εἰς τοὺς συγχύζοντας τὸν δημοτικισμόν μὲ τὸν κομμουνισμόν.

2. Ἡ Κυβέρνησις ἐσχηματίσθη ὑπὸ τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, τὸ ὅποιον ἀπὸ τοῦ 1909 εἶχεν υἱοθετήσῃ τὴν δημοτ. γλῶσσαν καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ὑπαρχηγὸς Π. Τσαλδάρης ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ἐκπ. Ὁμίλου. Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι συνετέλεσε περισσότερον ἡ πολιτικὴ ἀντίθεσις, παρὰ ἡ γλωσσικὴ, εἰς τὴν διεύρυσιν τοῦ χάσματος τῆς μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν κόσμων γλωσσικῆς διαστάσεως.

ἀνάπτυξιν καὶ κατέστη ὄργανον εὐχρηστον καὶ ἐπιτηδειότατον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, δυναμένη ν' ἀποδίδῃ καὶ τὰ λεπτότατα ἐπιστημονικὰ διανοήματα. Ἐκθήσατο ἐνιαῖον καὶ σταθερὸν γραμματικὸν καὶ συντακτικὸν μηχανισμόν. Εἶνε πλουσιωτάτη καὶ δύναται διαρκῶς νὰ ἐπαυξάνῃ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, ἀντλοῦσα ἐκ τῆς ἀενάου πηγῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης, πρὸς ἣν μεγίστας ἔχει ὁμοιότητας, ἀποτελοῦσα συνέχειαν καὶ ἐξέλιξιν ἐκείνης. Εἰς ἐπίμετρον δὲ εἶνε ἡ καθαρεύουσα ἢ ζωντανὴ τοῦ Ἑθνους γλῶσσα, συνδεδεμένη στενώτατα μετὰ τοῦ νεωτέρου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ἡμῶν. Αὕτη χρησιμεύει εἰς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ δι' αὐτῆς ἐκδηλοῦται ἅπασα ἡ διανοητικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, καθόλου εἰπεῖν, ἅπασα ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνους». Πρὸς ταῦτα, εὐρίσκεται οὐχ ἥττον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσθέσῃ, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ διδασκαλία τῆς καθαρευούσης εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, διότι ὁ παῖς κατὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸ σχολεῖον εἶνε κάτοχος τῆς μητρικῆς γλώσσης, ἡ δὲ γλῶσσα τῶν πεπαιδευμένων εἶνε δι' αὐτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ξένη, διὰ τοῦτο προτείνει, ἡ διδασκαλία νὰ ἀρχηται ἀπὸ τῆς μητρικῆς, βαθμηδὸν καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ προχωρῇ πρὸς τὴν καθαρεύουσαν, διότι ὁ διδάσκαλος, ὅστις «προσπαθεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ ἀποτόμως τὴν παιδικὴν γλῶσσαν διὰ τῆς κανονικῆς τῶν μορφωμένων ἐνηλίκων, ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν λοιπὴν μετὰ τῶν μαθητῶν ἀναστροφὴν αὐτοῦ ποιεῖται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς χρῆσιν αὐστηρὰν τῆς ὀρθοεποῦς γλώσσης τῶν πεπαιδευμένων, ἀθετεῖ νόμους ψυχολογικοὺς καὶ παιδαγωγικοὺς καὶ παραγνωρίζει τὴν φυσικὴν γλωσσικὴν ἰκανότητα, ἣν κατὰ τὰ διάφορα ἔτη ἔχει ὁ παῖς. Τοῦτο δ' ἀποβαίνει ἐπὶ βλάβη μεγίστη τῆς τε γλωσσικῆς ἐξελίξεως τοῦ μαθητοῦ καὶ τῆς καθόλου διανοητικῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ»¹. Συμβουλεύει ὅμως τοὺς διδασκάλους, ὅπως κατὰ τὴν διδασκαλίαν χρησιμοποιοῦν γλῶσσαν, ἣτις πρέπει νὰ εἶνε «ἄπταιστος, ἀπηλλαγμένη σφαλμάτων γραμματικῶν, ἰδιωτισμῶν, ξενισμῶν, καθόλου ἀτελειῶν περὶ τὸν σχη-

1. Ἐκθ. ἐπιτροπῆς, σελ. 9.

ματισμὸν τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων. "Ἐνεκα τούτου κατ' ἀνάγκην ἡ γλῶσσα τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ εἶναι ἄνωτέρω τῆς παιδικῆς»¹. Δὲν παρήλθε διετία καὶ ἀντίθετοι ἀρχαὶ ἐπικρατοῦν. Ἡ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν Κυβέρνησις εἰσάγει τὴν δημοτικὴν εἰς τὰς δύο κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μετὰ τὰς ἐπεκτάσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων. Ἐπέρχεται ὁμως ἡ δικτατορία τοῦ 1925 καὶ ἀνακόπτει τὴν πρόοδόν της. Περί τὰς ἀρχὰς τοῦ 1926 ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὁ Δ. Αἰγινήτης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις ἀνέθηκε τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Ἐξαρχόπουλον. Ὁ Ὑπουργὸς σχετικῶς μετὰ τὴν γλῶσσαν προέβη εἰς τὰς κάτωθι δηλώσεις τὴν 20 Μαρτίου 1926². «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρέλυσεν ἐντελῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἡμῶν κατάστασιν, εἶνε ὁ γλωσσικὸς ἀνταγωνισμὸς. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ διχόνοια, αἱ ἔριδες, ἡ διάσπασις τῶν ὀλίγων ἡμῶν ἐκπαιδευτικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῆς ὑπηρεσίας πολλῶν ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἡμῶν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων. Καὶ ὁ τόσον ἐπιβλαβὴς αὐτὸς ἀγὼν, ἐνῶ κατέρριψεν εἰς ἐρείπια τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀντὶ νὰ κανονίσῃ καὶ ρυθμίσῃ τὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπηγγέλλοντο οἱ ἀναλαμβάνοντες αὐτὴν, κατέληξεν ἀντιθέτως εἰς γλωσσικὴν ἀναρχίαν. Ἐκαστος γράφει τῶρα ὅπως θέλει, παρὰ πάντα καθιερωμένον γραμματικὸν τύπον, παρὰ πάντα ἰσχύοντα συντακτικὸν κανόνα, παρὰ πάντα γλωσσικὸν νόμον. Ὅλοι μετεβλήθημεν εἰς γλωσσοπλάστας καὶ οἰκειοποιούμεθα

1. Μέλος τῆς ἐπιτροπείας ἦτο καὶ ὁ διαπρεπὴς παιδαγωγὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Ἐξαρχόπουλος. Προκειμένου περὶ τῆς σχέσεως τῶν διδασκάλων πρὸς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν τῶν παιδίων, ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα ἐν τῷ ἔργῳ του «Ποῖος τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ δημοδιδάσκαλος», ἐν Ἀθήναις, 1907, σελ. 83. «Ἡ μητρικὴ γλῶσσα ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἐν τῶν πρώτων καὶ ὑψίστων μορφωτικῶν μέσων, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἐφηρμοσμένη λογικὴ... εἶναι προσέτι καὶ ὑψίστης πρακτικῆς ὠφελείας πρόξενος τῷ διδασκάλῳ, διότι ἀποτελεῖ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἔρχεται οὗτος εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοὺς μαθητὰς, διὰ ταύτης μεταδίδωσιν αὐτοῖς τὰς ἰδέας του, διὰ ταύτης ἐγείρει τὰ συναισθηματὰ των».

2. Ἐκπ. Δελτίον, τ. Α' τεύχ. 4, 1926, Ἀθήναι, σελ. 111.

καθήκοντα καὶ δικαιώματα Ἀκαδημίας. Καὶ δὲν ἐψυχολόγησαν καὶ δὲν ἐφιλοσόφησαν καὶ δὲν ἐσκέφθησαν, παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι αὐτοί, ὅτι ἡ γλωσσικὴ ἀναρχία, συνηθίζουσα τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα τὴν εὐπλαστον παιδικὴν διάνοιαν, εἰς τὴν περιφρόνησιν τῆς γλωσσικῆς νομοθεσίας, στρεβλώνει τὸν νοῦν καὶ διαφθείρει τὴν ψυχὴν του. Ἐντεῦθεν ὁ νοῦς ρέπει πλέον πρὸς τὴν κατάργησιν παντὸς νόμου καὶ πάσης πειθαρχίας, πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀναρχίαν. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν αὐτὸς δὲν ἦτο μόνον ἀψυχολόγητος, ἀλλ' ἀνιστόρητος καὶ ἀντεπιστημονικός. Ἡ ἐξέλιξις τῆς γλώσσης εἶναι ἔργον τοῦ χρόνου, τὸ ὁποῖον, ἀπορρέον ἐκ τῆς δράσεως ὄλων τῶν λογίων καὶ τῆς κοινῆς συνειδήσεως ὄλου τοῦ Ἔθνους, κυροῦται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας αὐτοῦ¹. Ἡ ἀπλοποίησις τῆς ἐπιστήμου γλώσσης, ἡ εἰσαγωγή ἐν αὐτῇ κανόνων καὶ τύπων καὶ ἄλλων τινῶν γλωσσικῶν στοιχείων ἐκ τε τῆς ὁμιλουμένης καὶ τῆς ἀρχαίας εἶνε βεβαίως ἀναγκαία καὶ πρέπει νὰ μελετηθῇ καὶ πραγματοποιηθῇ ἴσως. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶνε ἔργον τῆς Ἀκαδημίας, ἢ, ἐλλείψει αὐτῆς, πάντως εἶνε ἔργον τῶν γλωσσολόγων, τῶν φιλολόγων καὶ ἄλλων εἰδικῶν ἀνδρῶν...» Τὰς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ ἐκοινοποίησεν ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου διὰ ταῦτοχρόνου ἐγκυκλίου του πρὸς ἅπαντας τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναγνωρίζει ὡς ἐπίσημον καὶ ἐθνικὴν γλῶσσαν τὴν γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων τοῦ Ἔθνους τάξεων, συμβουλεύει δὲ ὅπως ἡ ἀνύψωσις τῶν παιδῶν ἀπὸ τῆς μητρικῆς εἰς ταύτην μὴ γίνηται ἀλματωδῶς, ἀλλὰ βαθμηδόν. Ἀξία πολλῆς προσοχῆς εἶνε ἡ περικοπὴ τῶν δηλώσεων τοῦ Ὑπουργοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ παραδέχεται τὴν ἀπλοποίησιν τῆς ἐπιστήμου γλώσσης καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς αὐτὴν

1. Συνεπῆς πρὸς τὴν γνώμην του ταύτην ὁ Ὑπουργὸς Δ. Αἰγινήτης ὠρίσε διὰ τοῦ ἀρθρ. 104 τῆς ἀπὸ 14 Μαρτίου 1926 Συντακτικῆς ἀποφάσεως «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ ἐκδώσῃ τὴν γραμματικὴν τῆς νεωτέρας γλώσσης, ὡς καὶ τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης. Πράγματι ἡ Ἀκαδημία ἐπρόκειτο νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζιδάκι συνταχθεῖσαν γραμματικὴν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ, κατόπιν ἀντιδράσεως πολλῶν ἐκ τῶν μελῶν της, δὲν ἐνεφάνισεν ἐπιστήμως αὐτήν.

κανόνων καὶ τύπων καὶ ἄλλων γλωσσικῶν στοιχείων ἐκ τῆς ὁμιλουμένης. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, ἄρχεται ἡ κάμψις τῆς καθαρευούσης καὶ ἡ συνδιαλλαγή της μετὰ τὴν δημοτικὴν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν πρότερον κρατοῦσαν ἀδιαλλαξίαν. Εἶνε δ' ἀκόμη πλέον χαρακτηριστικὸν ὅτι αἱ δηλώσεις αὗται προέρχονται ἐξ Ὑπουργοῦ, ὠμολογημένου ὀπαδοῦ τῆς καθαρευούσης καὶ υἱοθετοῦνται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς Ἐξαρχοπούλου, τοσοῦτον ὑπεραμυνθέντος τῆς καθαρευούσης.

Μεγαλύτερον εἶνε τὸ βῆμα, καθ' ὃ προωθήθη ἡ δημοτικὴ γλῶσσα διὰ τοῦ νόμου 3438 τοῦ 1927. Τὸν νόμον τοῦτον ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν, ὅπως εἴπομεν, ὁ Ὑπουργὸς Θ. Νικολοῦδης, εἰσήγετο δὲ δι' αὐτοῦ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μετὰ παράλληλον διδασκαλίαν τῆς καθαρευούσης εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας. Ὁ νόμος 3438 ἀποτελεῖ σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν τῷ σχολείῳ καὶ διότι τοποθετεῖ αὐτὸ εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν καὶ δίδει τὸν ὄρισμόν τῆς γλώσσης καὶ διότι ἐψηφίσθη παρ' Οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως, εἰς ἣν μετεῖχον τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ κατὰ τεκμήριον ἀντεπροσώπευεν ὁλόκληρον τὴν κοινὴν γνώμην ἐπὶ τούτου. Ἐν τῇ συνοδευούσῃ τὸ ὑποβληθὲν νομοσχέδιον αἰτιολογικῇ ἐκθέσει ὡς ἀκολουθῶς ὁ Ὑπουργὸς ἐκθέτει καὶ ἀναλύει τὰς γνώμας του ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ γλωσσικοῦ προβλήματος· «Εἶνε γνωστὸς ὁ ἀγὼν, ὅστις συνάπτεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀγὼν τοῦ ὁποίου αἱ ἐκατέρωθεν ἀλύγιστοι ἀκρότητες ὠδήγησαν εἰς τὴν σημερινὴν ἀπαιδευσίαν. Ἐχοντες τὴν γνώμην ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἐκδηλωθεῖσα κρατικὴ ἐπέμβασις ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ἐνισχύουσα ὅτε μὲν τὴν μίαν ὅτε δὲ τὴν ἑτέραν μερίδα ἐπέτεινε τὸν ἐκατέρωθεν φανατισμὸν καὶ ἐξέτρεψεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς φυσιολογικῆς του τροχιάς, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διαγράψωμεν ἐνταῦθα τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ κινῆται ἡ κρατικὴ ἐπέμβασις. Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, καλλιεργηθεῖσα ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ καὶ τῇ ποιήσει, κατέκτησεν ἀδιαφιλονείκητον ἔδαφος ἐν ταῖς συναισθηματικαῖς ἐκδηλώσεσι τῆς ζωῆς. Ἐνῶ ὅμως δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου πρόοδον τῆς δημοτικῆς γλώσσης, εἰ-